

*Marek Zirk-Sadowski, Tomasz Bekrycht**

WEWNĘTRZNY PUNKT WIDZENIA I ZNACZENIE POJĘCIA WSPÓLNOTY KOMUNIKACYJNEJ W METODOLOGII PRAWOZNAWSTWA (WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI)

Streszczenie. Tekst zawiera kilka spostrzeżeń dotyczących metodologicznej problematyki prawoznawstwa. Autorzy wskazują w nim na istotną rolę tzw. wewnętrznego punktu widzenia w epistemologii prawa oraz analiz języka prawnego i prawniczego w postawie uczestnika wspólnoty komunikacyjnej.

Słowa kluczowe: wewnętrzny punkt widzenia, metodologia prawa, wspólnota komunikacyjna, język prawny, język prawniczy.

Wydobycie przez Herberta Harta tzw. wewnętrznego i zewnętrznego aspektu normy prawnej niewątpliwie stanowiło przełom w analizie pojęcia prawa (Hart 1998). To rozróżnienie było zazwyczaj odbierane jako nowa koncepcja filozofii prawa. Tymczasem zmieniło ono również nasze spojrzenie na problemy metodologii prawoznawstwa, a tym samym na metodologiczne podstawy odróżnienia dogmatyk prawniczych i naturalistycznie zorientowanej nauki prawa¹.

Hart wskazuje na rolę języka prawnego jako środka zapośredniczenia prawa (Zirk-Sadowski 2000, 182–196). W przeciwieństwie do tradycyjnego modelu pozytywizmu prawniczego autor ten nie wierzy, że samą metodą dogmatyczną można osiągnąć quasi-obiektywność prawa. Hart uważa, że poznanie prawa wymaga uchwycenia go nie tylko w zewnętrznym poznaniu regularności zachowań związanych z prawem, lecz także uchwycenia tzw. wewnętrznego aspektu reguły, czyli zajęcia wobec niej krytyczno-refleksyjnej postawy. Dopiero przez wewnętrzne podejście do prawa odsłania się jego normatywność. Normatywność nie daje się zatem sprowadzić do odczytania wzorca zachowania zawartego w normie jako treści suwerennego aktu woli, lecz ukazuje się w poznaniu – w dużym stopniu – jako autonomiczne znaczenie.

Taki wyrafinowany pozytywizm prawniczy nie jest jednak rodzajem sceptycyzmu prawniczego, który podważałby autorytet prawa i rolę prawników. Wręcz

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Teorii i Filozofii Prawa, msadowski@wpia.uni.lodz.pl, tomaszbekrycht@wpia.uni.lodz.pl.

¹ „Wyróżnienie przez Harta wewnętrznego punktu widzenia jako istotnego elementu praktyczystycznej teorii reguł jest ważnym krokiem metateoretycznym. To pojęcie jest istotne dla ogólnego zrozumienia hermeneutycznego charakteru prawa” (Gizbert-Studnicki, Dyrda, Grabowski 2016, 383). O różnych rozumieniach wewnętrznego punktu widzenia zob. tamże, 359–375.

przeciwnie – Hart wykazał, że zanim przejdziemy do tzw. wymiaru zewnętrznego normy prawnej, np. poprzez badania socjologiczne, musi dokonać się ów proces wewnętrznego zrozumienia prawa przez prawników, którzy wyznaczą granice pojęć prawnych, uznając za dopuszczalne pewne konsekwencje tych norm. Zmiana w podejściu do prawa nie polega więc na braku wiary w możliwości i skuteczność prawa w realizacji celów społecznych. Dokonuje się natomiast rozpoznanie „źródła siły” prawa w rozwiniętej i bogatej komunikacyjnie wspólnotie prawniczej, a nie w jakichś abstrakcyjnych, niezależnych od praktyki prawniczej i nauki prawa pojęciach prawnych, które można tylko biernie opisywać. Taka wspólnota jest w stanie generować pojęcia prawne, poglądy, a także w trakcie dyskursu modyfikować je i zmieniać.

Dokonania wspólnoty prawniczej osiągnięte w postawie wewnętrznej wyznaczają zatem granice prawa jako obiektu badań z punktu widzenia zewnętrznego. Również w postawie wewnętrznej wyznacza się kryteria relewancji dla nauk zewnętrznych, wskazuje istotne przedmioty badań, zakreśla granice samych zjawisk prawnych.

Wewnętrzne spojrzenie na prawo nie ma zatem nic wspólnego z intelektualizmem normatywnym, który uznawałby, iż samo poznanie normy zmusza do jej akceptacji. W sferze praktycznej motywacji jest ona tylko argumentem dla działania praktycznego. W przeciwieństwie do wymiaru teoretycznego, w wymiarze praktycznym zasadniczą sprawą dla poznania prawa jest to, że poznana treść normy prawnej staje się racją działania. Norma prawna jest tylko źródłem argumentów w rozumowaniu praktycznym. Wewnętrzny punkt widzenia może być źródłem kolejnych argumentów, które pojawią się w praktycznym rozumowaniu i które będą musiały być wazone na równi z pozostałymi.

Z kolei podejście zewnętrzne daje wspólnotie komunikacyjnej prawników możliwość zastosowania tzw. reguł przejścia, czyli wykorzystania argumentu typu empirycznego czy teoretycznego.

Drugim ważnym elementem metodologii prawoznawstwa są analizy języka prawnego i prawniczego (wypowiedzi w prawie). Prawo jest zawsze dane poprzez język, a jednocześnie język prawny i prawniczy jest również sam w sobie wydarzeniem społecznym, a nie tylko biernym narzędziem opisu tej rzeczywistości. Tym samym, skoro akty użycia języka prawnego i prawniczego są pewnymi wydarzeniami społecznymi, to zawsze ich zbadanie wnosi coś nowego do naszej wiedzy o społeczeństwie. Skutkuje to tym, że zrozumienie wypowiedzi językowych jest możliwe wówczas, gdy sami stajemy się uczestnikami wspólnoty komunikacyjnej, czyli uczestniczymy w życiu społecznym jako użytkownicy języka.

Ze względu na tzw. otwartą tekstowość języka prawnego, w którym napisane są teksty prawne, a w dodatku generalny i ogólny charakter jego sformułowań, sens wypowiedzi musi być jednak „stabilizowany” w danej sytuacji przez argumentację. Bez takiego komunikacyjnego zaangażowania prawnik poznawałby prawo tylko jako obiekt zewnętrzny – tak jak to czyni np. socjolog, który poznaje prawo

jako pewne regularności zachowań występujących w społeczeństwie, a związane z jakimś zbiorem wypowiedzi. Natomiast prawnik poznaje prawo wewnętrznie – jako przyznaną przez społeczeństwo odpowiedzialność za jego treść „konstytuowaną” w dyskursie prawnym. Ostatecznie zatem społeczna pozycja prawników zawiera się właśnie w ustaleniu znaczenia wypowiedzi składających się na prawo, niejako w „wynegocjowaniu” jednego z jego możliwych znaczeń.

Niektóre z zarysowanych powyżej zagadnień stanowią rdzeń analiz artykułów prezentowanych w niniejszym tomie. Dotyczą one m.in. problematyki sytuacji odwołania się przez lekarza do klauzuli sumienia jako trudnego przypadku prawa w rozumieniu Ronalda Dworkina, a także analiz pojęcia praw pacjenta w konkretnej sytuacji jego spotkania z lekarzem (ekspertem medycznym). Szeroko i krytycznie omówiono również jedną z instytucji polskiej procedury karnej, tj. domniemanie poczytalności sprawcy czynu zabronionego. Analiza tego zagadnienia została dokonana z perspektywy istotnych wartości naszej kultury prawnej, jakimi są bezpieczeństwo i poczucie sprawiedliwości. W prezentowanym tomie Czytelnik znajdzie też rozważania związane z moralnym wymiarem prostytucji (i przedstawienie możliwych sposobów argumentacji popierającej potępienie nierządu oraz racje im przeciwne) oraz z instytucją *votum separatum*, dokonane z perspektywy filozoficznoprawnej.

BIBLIOGRAFIA

- Gizbert-Studnicki, Tomasz, Adam Dyrda, Andrzej Grabowski. 2016. *Metodologiczne dychotomie. Krytyka pozytywistycznych teorii prawa*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Hart, Herbert. 1998. *Pojęcie prawa*. Tł. Jan Woleński. Warszawa: PWN.
- Shapiro, Scott. 2006. “What is Internal Point of View?”. *Fordham Law Review* 75: 1157–1170.
- Zirk-Sadowski, Marek. 2000. *Wprowadzenie do filozofii prawa*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.

Marek Zirk-Sadowski, Tomasz Bekrycht

INTERNAL POINT OF VIEW AND IMPORTANCE OF CONCEPT OF THE COMMUNICATIONAL COMMUNITY IN METHODOLOGY OF JURISPRUDENCE (INTRODUCTION TO THE ISSUES)

Abstract. The text contains some remarks on the methodological issues of jurisprudence. It points to important role of the so-called internal point of view in epistemology of law and it stresses an important role of the analysis of legislative language (language of the law) and legal language in an attitude of the participant of the communicational community.

Keywords: internal point of view, methodology of law, communicational community, legislative language (language of the law), legal language.